

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.5.091.398:796.1/3]:[37.015.31:172.15]-053.6

Ганна Гученко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000–0003–2115–7675

Людмила Прокопова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000–0002–3731–0729

Олександр Міщенко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000–0002–1157–198X
DOI 10.24139/2312-5993/2020.01/050-062

РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ТА ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ Й МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

На основі систематизації та аналізу літературних даних і передового педагогічного досвіду вивчено вплив рухливих ігор на виховання патріотизму й морально-вольових якостей дітей підліткового віку як на уроках фізичної культури, так і в позаурочний час. У результаті дослідження встановлено, що розроблена експериментальна методика, яка базується на систематичному застосуванні рухливих ігор, є ефективною та призвела до підвищення рівня фізичної підготовленості, виховання національної свідомості й удосконалення морально-вольових якостей дітей підліткового віку в позаурочний час.

Ключові слова: підлітки, рухливі ігри, рівень фізичної підготовленості, морально-вольові якості, патріотичне виховання, експериментальна методика.

Постанова проблеми. Рухливі ігри – важливий засіб усебічного виховання дітей шкільного віку. Правильно підібрані ігри сприяють гармонійному розвитку організму школярів. За допомогою ігор у дітей розвиваються такі важливі фізичні якості, як швидкість, спритність, витривалість. Рухливі ігри впливають на виховання морально-вольових якостей. Свої дії учасники гри підпорядковують її правилам. Правила регулюють поведінку, сприяють вихованню свідомої дисципліни, привчають відповідати за конкретні вчинки, розвивають почуття товарищескості. У колективних іграх у дітей формується поняття про норми громадської поведінки, виробляються організаційні навички, виховується прагнення до перемоги, сильна воля, стійкість, витримка. Спільний інтерес, викликаний грою, об'єднує дітей у дружній колектив.

Аналіз актуальних досліджень. Пошук шляхів підвищення рівня фізичної підготовленості як на уроках фізичної культури, так і в позаурочний час дітей шкільного віку, завжди є актуальною темою. Про це у своїх роботах зазначають А. П. Демчишин, В. М. Артюх, В. А. Демчишин, Й. Г. Фалес, 1992; Н. П. Клусов, А. А. Цуркан, 1984 та інші. Вони вказують, що одним з основних засобів покращення фізичних якостей є рухливі ігри. Так, Ю. В. Васьков, 2010; С. С. Пальчевський, 2007 доводять, що використання рухливих ігор має велике значення для розвитку рухових здібностей, усебічного фізичного розвитку та зміцнення здоров'я дітей.

Сучасні науковці Ю. Цюпак, О. Маїло, В. Олещук, 2015; Є. Приступа, 2012 відзначають, що національна система виховання повинна ґрунтуватися на засадах родинного виховання, етнічної педагогіки, передової науково-педагогічної думки та включати в себе ті компоненти, які відповідають традиціям і звичаям українського народу, перспективам його розвитку, матеріальним і духовним цінностям та характеризуються єдністю, цілісністю, взаємозалежністю та взаємозв'язком усіх цих складників.

На необхідність використання ігор у вихованні підростаючого покоління звертали увагу О. Ващенко, 2003; Е. Вільчковський, 1997; Г. Воробей, 1986 та ін.

Про окремі аспекти використання українських народних рухливих ігор у вихованні дітей шкільного віку говориться в працях А. Цьося, 1994; О. Яницької, 1992 та ін.

Психолого-педагогічні аспекти патріотичного виховання були предметом дослідження багатьох науковців різних часів. Особливої значущості розробці теорії патріотичного виховання на основі національної ідеї надавали Г. Ващенко, 2003; С. Русова, 1996. Вони з'ясували саму природу патріотизму й позбавили це поняття метафізичного змісту. Критично використавши й переосмисливши все цінне в теорії та практиці мислителів минулого, зазначені вище автори розробили критерії формування особистості й показали залежність їх від певних суспільних умов.

Вихованню в учнів патріотизму присвятили свої дослідження О. Сухомлинська, 1996; К. Чорна, 2003 та інші. Автори сходяться на тому, що патріотизм проявляється в гордості за досягнення рідної країни, переживаннях у невдачах і бідах, повазі до її історичного минулого, бережливому ставленні до народних надбань, культури та традицій. Як соціально-психологічне почуття патріотизм знаходить прояв у прихильності до рідної землі, місцевості, своєї спільноти, звичного життя. У свою чергу К. Чорна (Чорна, 2003, с. 160) зазначає, що патріотизм, як стан любові до Батьківщини й натхненної творчості, є духовним станом. Бездуховна людина не має патріотизму зовсім. Патріотизм як любов до свого народу, нації, Батьківщини є справою внутрішньої свободи людського добровільного самовизначення. Бути патріотом – значить

духовно підняти, усвідомити в Україні безперечну цінність, яка дійсно й об'єктивно їй притаманна та приєднатись до неї волею і почуттям.

Однак, проведений аналіз науково-методичної літератури засвідчив, що проблема підвищення рівня фізичної підготовленості та виховання патріотизму й удосконалення морально-вольових якостей підлітків за допомогою рухливих ігор у позаурочний час недостатньо вивчена й потребує подальшого дослідження.

Мета статті – обґрунтування й доведення ефективності експериментальної методики підвищення рівня фізичної підготовленості та виховання патріотизму й удосконалення морально-вольових якостей підлітків за допомогою рухливих ігор у позаурочний час.

Методологія. Теоретичною та методологічною основою дослідження стали принципи теорії наукового пізнання, концептуальні положення психології та педагогіки, в яких вироблено найважливіші принципи аналізу соціально-психологічних і педагогічних явищ, основні положення програми з фізичної культури для закладів загальної середньої освіти, де визначено, що серед основних завдань школи та вчителів фізичної культури є розвиток фізичних якостей.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що застосування рухливих ігор як засобу виховання патріотизму в позаурочний час призведе до підвищення рівня фізичної підготовленості та морально-вольового вдосконалення підлітків.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилося на базі опорного закладу Садівської школи загальної середньої освіти I–III ступенів та Косівщинської школи загальної середньої освіти I–III ступенів імені Лесі Українки Сумської районної ради Сумської області. Всього в дослідженні взяли участь 32 особи віком 12–13 років. Заняття проводилися на добровільній основі в позаурочний час, за медичними показниками всі діти були здорові й допущені до експерименту.

На початковому етапі констатувального експерименту було визначено рівень фізичної підготовленості підлітків за системою експрес-оцінювання, розробленою І. Боднар, Л. Кожух (І. Боднар, Л. Кожух, 2015, с. 9-17), яка передбачає складання тестових вправ і обчислення індексів за 12-бальною шкалою та 5-ма рівнями. Для зручності порівняння результатів дослідження бали переводили у відсотки.

Рівень фізичної підготовленості обчислювали за формулою:

$$\text{ІФП} = 0,11 + 0,0007X_1 + 0,006X_2 + 0,025X_3 + 0,004X_4, \quad (1)$$

де ІФП – індекс фізичної підготовленості;

X_1 – силова витривалість рук (у вправі згинання-розгинання рук в упорі ззаду на лаві, упродовж 20 с, рази);

X_2 – спритність (у вправі кидки й ловлення м'яча двома руками від стіни впродовж 30 с, рази);

X_3 – індекс рухливості хребта (IPX) – нахили вправо-вліво, мм;

X_4 – силова витривалість м'язів живота (у вправі піднімання тулуба в сід упродовж 30 с, рази).

Індекс рухливості хребта визначали за допомогою нахилів вправо (вліво). У положенні стоячи з притиснутими до стегон долонями, крейдою позначити точку кінця дистальної фаланги середнього пальця руки на стегні. Учень виконував нахил вправо і затримувався на 2–3 секунди в такому положенні. Ставив другу мітку. Вимірювали відстань між двома мітками (з точністю до 1 мм). Для того, щоб уникнути нахилу уперед, вправу проводили біля стіни. Індекс рухливості хребта (IPX) визначали за формулою:

$$IPX = \frac{(L_1 - L_2) \times 0.5 - (L_1 - L_2)}{L_3}, \quad (2)$$

де IPX – індекс рухливості хребта;

L_1 – (нижчий) результат нахилу в один бік, мм;

L_2 – (вищий) результат нахилу в другий бік, мм;

L_3 – довжина тіла, см.

Згинання та розгинання рук в упорі ззаду на лаві проводилось впродовж 20 с.

Кидки й ловлення волейбольного м'яча виконували двома руками від стіни впродовж 30 с з відстані 2 м. Виконували дві спроби через 2 хв. відпочинку, фіксували кращий результат.

Піднімання тулуба в сід виконували впродовж 30 с до вертикального положення тулуба з вихідного положення лежачи на спині, ноги зігнуті в колінах під кутом 90° , ступні закріплені, руки – схресно на грудях.

Для подальшого експерименту всіх досліджуваних було розподілено на контрольну (КГ – Косівщинська ШЗСО) та експериментальну (ЕГ – Садівська ШЗСО) групи, по шістнадцять осіб у кожній, і встановлено, що між показниками статистично значимих відмінностей ($p > 0,05$) немає.

Упродовж експерименту досліджувані контрольної групи займалися у позаурочний час, використовуючи вправи та ігри, які рекомендовані програмою з фізичної культури 3 рази на тиждень по 60–90 хв. Досліджувані ЕГ займалися за експериментальною методикою 3 заняття на тиждень по 1,0–1,5 години протягом шести місяців. Кожне заняття складалося з трьох частин: підготовчої – (15-20 хв.), основної – (30-50 хв.) та заключної (15-20 хв). На заняттях виховували фізичні якості комплексно. Тому рухливі ігри ми застосовували для розвитку одразу декілька фізичних якостей. У підготовчій частині заняття використовували ігри малої та середньої інтенсивності, які були спрямовані на підготовку організму підлітків до основних навантажень: «Клас – струнко!», «Світлофор», «Швидко по місцях», «Квач парами», «Вище землі», «Панас», «Подоряночка». В основній частині заняття використовували ігри

середньої та великої інтенсивності: «Діти і вовк», «Гопак», «Квочка», «Кіт і миші», «Фарби». В заключній частині – ігри малої та середньої інтенсивності, які були спрямовані на приведення організму в до робочий стан: «Вітер і флюгер», «Стоп, стоп музика», «Слухай сигнал».

Разом із тим виконання різних ігрових завдань сприяє формуванню рішучості та сміливості й інших вольових якостей учнів. У зв'язку з цим ми застосували методику Г. П. Грибан (Грибан, 2008, с. 39), адаптували її до нашого експерименту. Методика передбачає поступове ускладнення завдань ігрового характеру, забезпечуючи наростання ступеня труднощів виконуваних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей і рівня підготовленості учнів. Для цього кожна гра повинна була включати вправи, пов'язані зі стрибками, бігом, руховою реакцією, точністю рухів тощо. Ускладнення вправ забезпечує подолання страху, недовіри до себе, сприяє виявленню учнями власних прихованих можливостей, виховує в дітей повагу до товаришів по грі. Саме такі завдання ми ставили щодо рухливих ігор, які використали для створення експериментальної методики.

Результати визначення рівня морально-вольових якостей підлітків представлені на рис. 1.

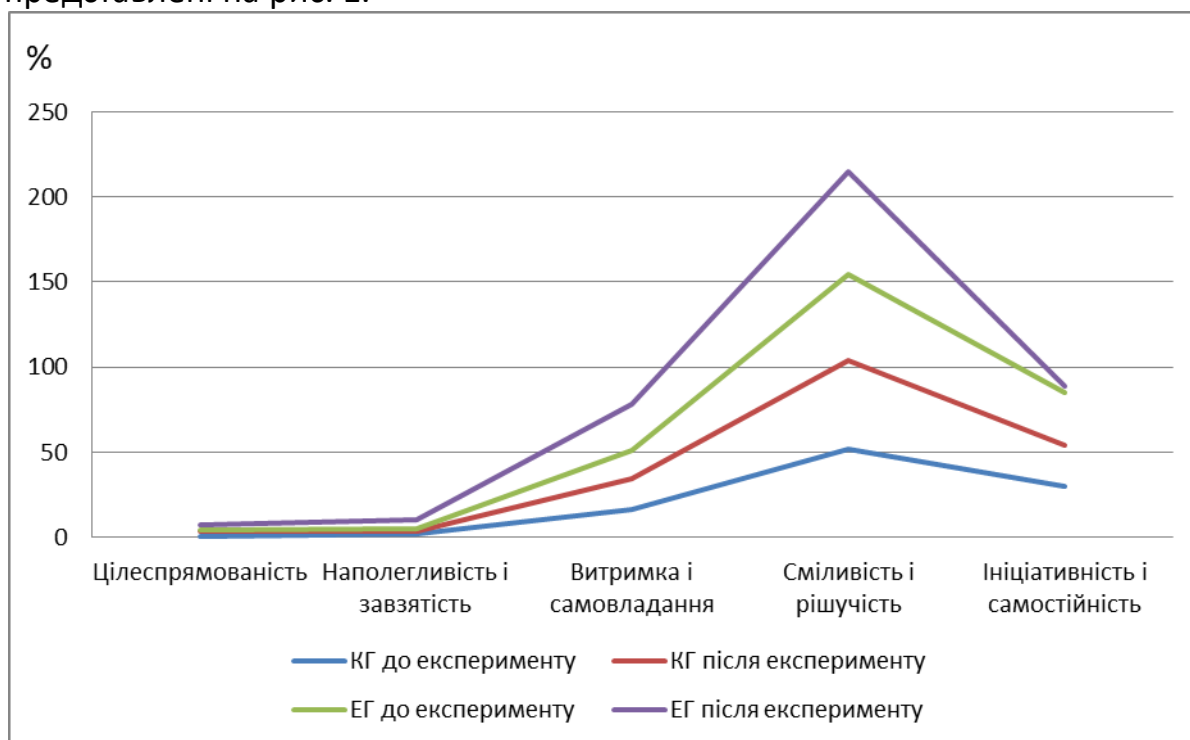

Рис. 1. Середні показники оцінки рівня морально-вольових якостей КГ і ЕГ до і після експерименту (% від загальної кількості досліджуваних)

Як видно, на рисунку, на початковому етапі експерименту, вихідні дані в КГ та ЕГ були ідентичними. В ході експерименту ми отримали результати, яких не очікували. Так, було визначено, що серед усіх досліджуваних низький рівень цілеспрямованості в КГ показали 0,3 % та 0,4 % в ЕГ. На кінець експерименту їх кількість зростає в КГ до 3,4 %, а в ЕГ до 3,1 %. Наполегливість

і завзятість (вище за середній рівень) мали 1,8 % і 1,7 % осіб на початковому етапі дослідження та 1,9 % та 5,2 % – в кінці експерименту в КГ та ЕГ відповідно. Середній рівень – витримка й самовладання, 16,2 % – це кількість досліджуваних КГ на початковому етапі дослідження і 18,3 % в кінці експерименту. В ЕГ кількість досліджуваних зросла з 16,4 % до 27,5 %. На низькому рівні виявилися сміливість і рішучість. Її показали найбільша кількість досліджуваних. У КГ на початку експерименту було 51,7 % досліджуваних, у кінці – 52 %. В ЕГ відповідно – 50,9 % та 60,1 %. Отже, у дітей ЕГ сформувалися навички виконання рухових дій, що надало їм можливість бути більш рішучими та сміливішими. Ініціативність і самостійність (нижче за середній рівень) до і після експерименту в КГ знизилася з 30 % до 24,4 %, а в ЕГ з 30,6 % до 4,1 %. Такі результати свідчать, що необхідно менше тиснути на дітей, менше контролювати їх дії та давати більше можливості проявляти самостійність і творчість.

Експериментальну методику було розподілено на п'ять блоків. Кожен блок – це методика розвитку окремої фізичної якості, яка складалась із засобів і методів навчання й методів організації учнів.

Перший блок спрямований на розвиток витривалості. Він включав такі рухливі ігри: «Міні-футбол», «Міні-баскетбол», «Міні-волейбол», «Потяг», «Рибалки і рибки», «Хто швидше», «Перехоплення м'яча», «Регбі», «Футбол на спині», «Стрибки», «Зумій наздогнати», «Роксолана у полоні». Також використовували рівномірний біг із поступовим збільшенням часу й нарощуванням інтенсивності на рівні 70 % від МПК до 30 хв. та перемінний біг при ЧСС 120-130 уд/хв. з використанням методів строго регламентованої вправи. Також використовували ігровий метод. При цьому навантаження в рухливих іграх, естафетах, елементах спортивних ігор регулювали шляхом зміни тривалості ігрових завдань і перерв для відпочинку. Силу витривалість розвивали шляхом повторного виконання згинання й розгинання рук в упорі ззаду на лаві та піднімання тулуба в сід, поступово збільшуючи кількість разів до «відмови» в кожному підході. Таких підходів планувалося 4–6, вони об'єднувалися в серії – 3–4 на одному занятті. Між повтореннями й серіями використовували активний відпочинок – 2-3 хв. і 4-8 хв. відповідно.

Для розвитку швидкості розроблено другий блок методики, яка включала рухливі ігри: «Біг із м'ячем», «Біг спиною вперед – прискорення», «Заволодй м'ячем», «Заволодй предметом», «Швидко по місцях», «Виклик номерів», «Чорні та білі», «Вовки та вівці», «Прості квачі», «Лови м'яч», «Гонка м'ячів по колу», «Полювання на качок», «М'яч середньому», «Запорожець на Січі», «Гопак». Для розвитку швидкості також застосовували вправи з бігу на короткі дистанції з прикладанням максимальних зусиль: відрізки 20-30 м, які виконували серіями по 4-6 повторень у кожній. Між серіями застосовували пасивний відпочинок тривалістю 1-3 хвилин. Також

використовували спортивні ігри за спрощеними правилами, циклічні вправи зі зміною темпу й напрямку руху за сигналом та ациклічні вправи в різних варіаціях і умовах. Вправи максимальної та субмаксимальної інтенсивності тривали від 2-3 до 6-7 с. Час роботи поступово збільшували, але він не повинен був перевищувати 20 с.

Третій блок був розроблений для розвитку силових якостей. До нього увійшли такі рухливі ігри: «Перетягування пар», «Перетягни за лінію», «Бій півнів», «Утримайся в колі», «Утримайся навпочіпки», «Ходіння в упорі на руках у трійках», «Перенесення в шерензі», «Змагання трійок», «Футбольні пенальті», «Перетягування», «Хто сильніший», «Втримаєш у колі», «На прорив», «Міцніше коло», «Іван-покиван», «Біг на руках», «Перетягни палицю». Засобами силової підготовки підлітків були вправи з власною масою тіла та із зовнішнім навантаженням (60–80 % від маси тіла). Використовували присідання, підтягування, згинання й розгинання рук в упорі лежачи, штангу малого розміру. Після кожної вправи давався відпочинок у діапазоні від 20-30 с до 2-3 хв. з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. Вправи були включені до змісту основної частини заняття. Застосовували метод повторних зусиль.

Для розвитку гнучкості був розроблений четвертий блок, який включав рухливі ігри: «Краб», «Каракатиця», «Перекопи поле», «Павук», «Жабка», «Качалка». До методики увійшли вправи із самозахопами, пружні рухи, махові рухи та вправи з партнерами. Рухи виконували повільно, поступово збільшуючи амплітуду й силу натиску партнера, добирали пари приблизно однакові за зростом та масою. Кількість повторень у серії для розвитку рухливості в плечових, кульшових, колінних суглобах та хребті становила 20–40 разів. Темп роботи при активних вправах – у середньому становив одне повторення за 1-2 с; при пасивних – одне повторення за 2-3 с; затримка у статичних положеннях – 4-8 с. Вправи виконували серіями по 3–5 повторень у кожному підході. Між серіями використовували вправи на розслаблення та розтягнення м'язів і зв'язок.

П'ятий блок – це розвиток спритності. Слід зазначити, що ми використовували всі вищезазначені вправи й рухливі ігри, але за умови, що вони мали елементи новизни. Тому розвиток спритності мав комплексний характер. Використовували кидки й ловлення м'яча двома руками від стіни, кидки м'яча в ціль, комбіновані вправи, естафети, рухливі ігри. Вправи виконували по 6–12 разів в одному підході, які поєднували в серії з активним або пасивним відпочинком між ними впродовж 1-2 хв. Також для розвитку спритності були використані рухливі ігри: «Змагання в колі», «Стрибуча колона», «Стоніжка», «Квач», «Ланцюжок», «Птахи», «Біг крізь обруч», «Пень», «Снайпери», «Квачі маршем», «Пильне око», «Падаюча палиця», «М'яч над мотузкою», «Передачі волейболістів», «Тільки знизу», «Бомбардири», «За наземної мішені», «Точна подача»,

«Зміна кіл», «Хто швидше передасть», «Хто швидше», «Лавка над головою», «Місток і кішка».

Результати впровадження експериментальної методики представлені в табл. 1-2.

Таблиця 1

Результати фізичної підготовки підлітків КГ та ЕГ за системою експрес-оцінювання до експерименту

Оцінка, бали	Стать	Індекс рухливості хребта (нахил вліво-вправо), мм		Згинання та розгинання рук в упорі ззаду на лаві за 20 с, раз.		Кидки й ловлення м'яча двома руками від стіни впродовж 30 с, раз.		Піднімання тулуба в сид упродовж 30 с, раз.	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
12	хл.	-	-	29	-	-	-	24	24
	дів.	5.0	5.0	-	-	-	-	-	-
11.	хл.	-	-	-	-	-	-	23	-
	дів.	4.8	4.8	-	-	-	-	23	23
10.	хл.	-	-	27	27	-	-	22	22
	дів.	4.6	4.6	-	-	-	-	-	22
9.	хл.	3.9	3.9	26	26	27	27	21	-
	дів.	4.4	4.4	-	-	27	27	21	-
8.	хл.	3.7	3.7	25	25	26	26	-	20
	дів.	4.2	4.2	23	23	26	26	20	20
7.	хл.	3.5	3.5	24	24	25	25	19	19
	дів.	4.0	4.0	22	22	25	25	19	19
6.	хл.	3.3	3.3	23	23	24	24	18	18
	дів.	-	3.8	21	21	24	24	-	18
5.	хл.	3.1	3.1	22	22	23	23	17	17
	дів.	3.6	3.6	20	20	23	23	17	17
4.	хл.	2.9	2.9	-	21	22	22	16	16
	дів.	3.4	-	19	19	22	22	16	16
3.	хл.	2.7	-	20	20	21	21	15	15
	дів.	-	-	18	18	21	21	15	15
2.	хл.	2.5	-	-	-	19	19	-	-
	дів.	-	-	17	17	19	19	-	-
1.	хл.	-	2.3	-	-	-	-	-	-
	дів.	-		16	16	18	18	13	-

Таблиця 2

**Результати фізичної підготовки підлітків КГ та ЕГ за системою
експрес-оцінювання після експерименту**

Оцінка, бали	Стать	Індекс рухливості хребта (нахил вліво-вправо), мм		Згинання та розгинання рук в упорі ззаду на лаві за 20 с, кількість		Кидки й ловлення м'яча двома руками від стіни впродовж 30 с, кількість		Піднімання тулуба в сід упродовж 30 с, кількість	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
12	хл.	-	4.5	29	-	-	-	24	24
	дів.	5.0	5.0	-	-	-	-	-	-
11.	хл.	-	4.3	-	-	-	-	23	-
	дів.	4.8	4.8	-	-	-	-	23	23
10.	хл.	-	4.1	27	27	-	-	22	22
	дів.	4.6	4.6	-	-	-	-	-	22
9.	хл.	3.9	4.2	26	26	27	27	21	-
	дів.	4.4	4.4	-	-	27	27	21	-
8	хл.	3.7	3.7	25	25	26	26	-	20
	дів.	4.2	4.2	23	23	26	26	20	20
7	хл.	3.5	-	24	24	25	25	19	19
	дів.	4.0	4.0	22	22	25	25	19	19
6.	хл.	3.3	3.3	23	23	24	24	18	18
	дів.	-	3.8	21	21	24	24	-	18
5.	хл.	3.1	3.1	22	22	23	23	17	17
	дів.	3.6	3.6	20	20	23	23	17	17
4.	хл.	2.9	2.9	-	21	22	22	16	16
	дів.	3.4	-	19	19	22	22	16	16
3.	хл.	2.7	-	20	20	21	21	15	15
	дів.	-	-	18	18	21	21	15	15
2.	хл.	2.5	-	-	-	19	19	-	-
	дів.	-	-	17	17	19	19	-	-
1.	хл.	-	-	-	-	-	-	-	-
	дів.	-		16	16	18	18	13	-

Отже, в результаті експерименту нами визначено, що кількість осіб у КГ із високим рівнем фізичної підготовленості зросла на 6,25 %, тоді, як у ЕГ цей показник збільшився на 18,75 %. Рівень вище за середній у КГ залишився на попередньому рівні, а в ЕГ зріс на 25 %. Досліджуваних із середнім рівнем фізичної підготовленості КГ зменшилося з 75 % до 68,75 % – завдяки збільшенню кількості досліджуваних із високим рівнем фізичної підготовленості. В ЕГ кількість досліджуваних із середнім рівнем також знизилася з 75,0 % до 43,75 % – завдяки збільшенню кількості осіб із високим і вищим за середній рівні. Кількість досліджуваних із нижчим за середній рівень у КГ групі залишилася без змін, тоді, як у ЕГ цей показник зріс майже вдвічі – на 12,5 %. Низький рівень фізичної підготовленості в КГ залишився незмінним, а в ЕГ групі дорівнював нулю. Порівняльна характеристика рівня фізичної підготовленості підлітків до та після експерименту представлена на рис. 2.

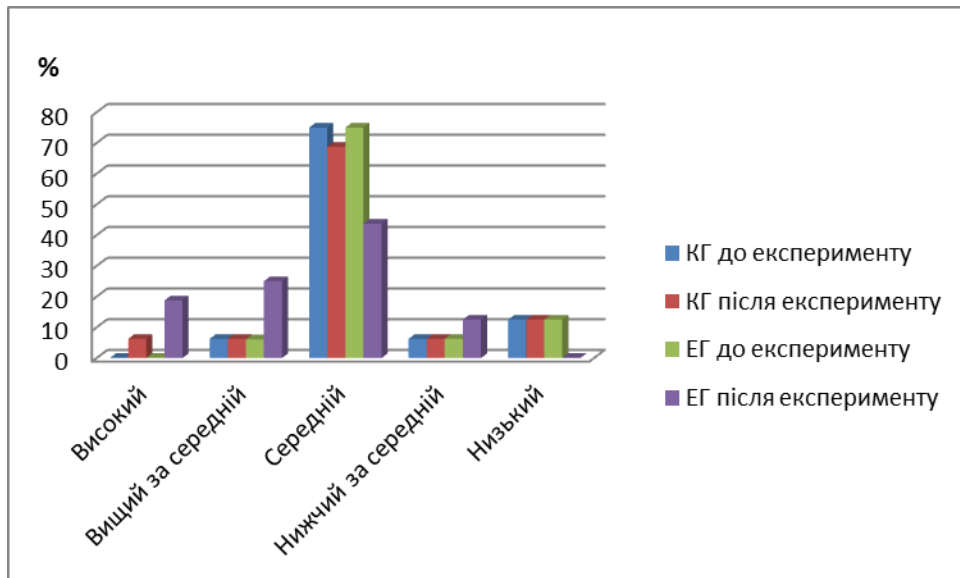

Рис. 2. Динаміка зміни оцінки рівня фізичної підготовленості досліджуваних КГ та ЕГ до та після експерименту (% від загальної кількості досліджуваних)

Таким чином, можна констатувати, що розроблена нами методика виявилась ефективною та сприяє не лише розвитку й удосконаленню рухових якостей дітей підліткового віку в позаурочний час, але й вихованню патріотичних почуттів, моральних якостей, формує свідомого громадянина України.

Висновки. У результаті аналізу літературних джерел було встановлено, що рухливі ігри є одним з основних засобів не лише розвитку й удосконалення фізичних, але й морально-вольових якостей дітей підліткового віку як на уроках фізичної культури, так і в позаурочний час. У результаті дослідження встановлено, що розроблена нами експериментальна методика, що базується на систематичному застосуванні рухливих ігор, які є її складниками, є ефективною та призвела

до підвищення рівня фізичної підготовленості, виховання національної свідомості й удосконалення морально-вольових якостей дітей підліткового віку в позаурочний час.

Перспективи подальших досліджень цієї проблеми вбачаються у визначенні кореляційних зв'язків морально-вольових якостей із показниками тестів із фізичної підготовленості підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

- Боднар, І., Кожух, Л. (2015). Тести й нормативи для визначення рівня фізичної підготовленості і здоров'я школярів середнього шкільного віку. *Спортивна наука України*, 4 (68), 9-17. (Bodnar, I., Kozukh, L. (2015). Tests and standards to determine the level of fitness and health of middle school students. *Sport Science of Ukraine*, 4 (68), 9-17).
- Васьков, Ю. В. (2010). *Нетрадиційні рухливі ігри в системі фізичного виховання учнів*. Х.: Вид-во «Ранок». (Vaskov, Yu. V. (2010). *Non-traditional mobile games in the physical education system of students*. X.: "Morning").
- Ващенко, О. М., Ермолаєва, В. М., Іванова, Л. І., Операйло, С. І., Романенко, Л. В. (2003). Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра. Кам'янець-Подільський: Абетка. (Vashchenko, O. M., Ermolaeva, V. M., Ivanova, L. I., Operaylo, S. I., Romanenko, L. V. (2003). *Physical and health activities in the mode of the school day of the younger student*. Kamianets-Podilskyi: Alphabet).
- Вільчковський, Е. С., Курок, О. І. (1997). Народна рухлива гра – основний засіб фізичного виховання дітей. *Традиції фізичної культури*. К.: ІЗМН. (сс. 147-153). (Vilchkovsky, E. S., Kurok, O. I. (1997). People's mobile game – the main means of physical education of children. *Traditions of physical culture*. K.: AMENDMENT, (pp. 147-153).
- Воробей, Г. В. (1986). *Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня школярів початкових класів*. Івано-Франківськ. (Vorobey, G. V. (1986). *Physical and health activities in the mode of educational day of elementary school students*. Ivano-Frankivsk).
- Грибан, Г. П. (2008). *Фізичне виховання і воля*. Житомир: Вид-во «Рута». (Griban, G. P. (2008). *Physical Education and Will*. Zhytomyr: View of "Ruta").
- Пальчевський, С. С. (2007). *Педагогіка*. К.: Каравела. (Palchevsky, S. S. (2007). *Pedagogy*. K.: Caravel).
- Русова, С. Ф. (1996). Вибрані педагогічні твори. К.: Освіта. (Rusova, S. F. (1996). *Selected pedagogical works*. K.: Education).
- Сухомлинська, О. В. (1996). Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи. *Шлях освіти*, 5, 17. (Suhomlinska, O. V. (1996). Modern values in education: problems, prospects. *Way of education*, 5, 17).
- Цюпак, Ю., Маїло, О., Олещук, В. (2015). Стан упровадження українських народних ігор у фізичне виховання дітей молодшого шкільного віку. *Молодіжний науковий вісник*. Луцьк, 121-124. (Cypak, U., Mailo, O., Oleschuk, V. (2015). There is the state of introduction of the Ukrainian folk playing physical education of children of midchildhood. *Youth scientific announcer*. Lutsk, 121-124).
- Чорна, К. І. (2003). Виховання патріотизму школярів як нагальна потреба державотворення в Україні. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 1, 160-167. (Chorna, K. I. (2003). Education of patriotism of schoolchildren as urgent necessity of creation of the state is in Ukraine. *Teoretiko-metodichni problems of education of children and student's young people*, 1, 160-167).

- Цьось, А. В. (1994). *Українські народні ігри та забави*. Луцьк. (Syos, A. V. (1994). *Ukrainian folk games and funs*. Lutsk.
- Яницька, О. Ю. (1992). *Українські народні рухливі ігри для дітей старшого дошкільного віку*. Рівне. (Inicka, O. U. (1992). *The Ukrainian folk movable games are for the children of senior preschool age*. Rivne).

РЕЗЮМЕ

Гученко Ганна, Прокопова Людмила, Мищенко Александр. Подвижные игры как средство повышения физической подготовленности, воспитания патриотизма и морально-волевых качеств подростков во внеурочное время.

На основе систематизации и анализа литературных данных и передового педагогического опыта изучено влияние подвижных игр на воспитание патриотизма и морально-волевых качеств детей подросткового возраста как на уроках физической культуры так и во внеурочное время. В результате исследования установлено, что разработанная экспериментальная методика, основанная на систематическом применении подвижных игр, является эффективной и привела к повышению уровня физической подготовленности, воспитание национального сознания и совершенствования морально-волевых качеств детей подросткового возраста во внеурочное время.

Ключевые слова: подростки, подвижные игры, уровень физической подготовленности, морально-волевые качества, патриотическое воспитание, экспериментальная методика.

SUMMARY

Guchenko Anna, Prokopova Lyudmila, Mishchenko Alexander. Outdoor games as a means of improving physical condition, upbringing of patriotism and moral-volitional qualities of adolescents in extracurricular activities.

On the basis of systematization and analysis of literary data and advanced pedagogical experience, the influence of outdoor games on the moral-volitional qualities of adolescents has been studied. The technique of increasing the level of physical condition of schoolchildren with the help of outdoor games with patriotic education in extracurricular activities has been developed and experimentally tested.

Aim: substantiation and demonstration of the effectiveness of the experimental method of increasing the level of physical condition and improving the moral-volitional qualities of adolescents through outdoor games directed at patriotic upbringing in extracurricular activities.

Methodology. The theoretical and methodological basis of the investigation were the principles of the scientific theory, conceptual principles of psychology and pedagogy, which shows the most important issues of analysis of socio-psychological and pedagogical phenomena, the basic principles of the program of physical education for institutions of secondary education, which determined that among the main tasks of schools and teachers of Physical education there is development of physical qualities.

Scientific novelty. The hypothesis of the study is that the experimental method developed by us will lead to an increase of level of physical condition and improvement of the moral-volitional qualities of adolescents through outdoor games directed at patriotic upbringing in extracurricular activities.

Conclusions. As a result of the analysis of literary sources it has been found out that outdoor games are one of the main means not only of development and improvement of physical but also moral-volitional qualities of teenage children, both at the lessons of

physical education and extracurricular activities. During the study it has been found out that the use of outdoor games directed at patriotic upbringing, which are components of the experimental methodology, will lead to an increase in the level of physical condition and improve moral-volitional qualities of adolescents.

Key words: *teenagers, outdoor games, level of physical condition, moral-volitional qualities, patriotic education, experimental technique.*

УДК 37.014.55

Олена Жадько

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ORCID ID 0000-0002-1985-1572

DOI 10.24139/2312-5993/2020.01/062-072

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Й ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ОСВІТІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

У статті на основі аналізу наукової літератури й періодичних видань визначено сутність поняття взаємодії органів місцевого самоврядування й закладу загальної середньої освіти (співпраця органів місцевого самоврядування та закладу освіти, школярів і педагогів шляхом координації діяльності, спрямованої на розв'язання спільних проблем, успішну реалізацію їхніх функцій і виконання поставлених завдань) та роль місцевого самоврядування у взаємодії із закладами освіти. На основі спостережень, узагальнення досвіду взаємодії органів місцевого самоврядування й закладів освіти розкрито напрями їхньої спільної діяльності.

Ключові слова: *взаємодія, органи місцевого самоврядування, заклад загальної середньої освіти, виховання, освіта, діти, організація, напрями.*

Постановка проблеми. Для багатьох країн звичною є консолідація зусиль соціуму, громади в питаннях розвитку освіти, що сприяє їх глибинному вивченню та ефективному колективному розв'язанню. Сучасна система освіти передбачає управління з урахуванням громадської думки з метою оптимального поєднання громадських і державних засад в інтересах особистості, влади й суспільства (Волкова, 2014), глибинної інтеграції закладів освіти в навколишнє соціально-економічне середовище, надання їхній діяльності більшої адаптованості й динамічності. Ефективна співпраця закладів освіти й органів місцевого самоврядування сприяє успішному впровадженню суспільних ініціатив, поліпшенню іміджу школи, прискоренню процесу децентралізації та формуванню громадянського суспільства, де громадяни активно долучаються до управління на місцевому, регіональному й загальнодержавному рівнях, залученню додаткових людських і матеріальних ресурсів із метою задоволення потреб та інтересів громади, формування атмосфери взаєморозуміння й довіри між її представниками (Компонент, 2019; Співпраця, 2017).